

VINTERFÅGLAR I LINDESBERGS KN

MATS ANDERSSON

I Pandion 2:3 finns en artikel om vinterfågelinventering i Lindesbergs kommun, där resultat från olika rutter ingående i Svenska Vinterfågelräkningen presenteras. Svenska Vinterfågelräkningen är ett rikstäckande projekt för övervakning av övervintrande fåglar och följer därför förändringar i antalet, fåglarnas rörelser under vintern och vinterdödligheten. I vår kommun genomförs varje vinter flera sådana rutter. Därutöver har vi genom den årliga Januariinventeringen fått ännu mer kunskaper om vinterfågel fauna i kommunen.

Denna artikel ska bl a utifrån ovannämnda inventeringar försöka redovisa fåglarnas förekomst vintertid i Lindesbergs kommun.

Med vinter menas i detta sammanhang månaderna december, januari och februari. Det är samma period som i rapporteringsmallen står för vinter. Man bör även skilja begreppen "vinterobservation" och "övervintring" åt. Om en art ses regelbundet hela vintern igenom är det fråga om "övervintring", om enstaka observationer görs vintertid är det lika med "vinterobservation".

Jag har valt att presentera de olika fågelarternas vinterförekomst gruppvis. Detta gäller alltså förekomsten i Lindesbergs kommun och vad som är känt. Naturligtvis är det svårt att dra skarpa gränser mellan grupperna eftersom de innehåller arter med varierande och invecklade flyttningsvanor. Ett exempel är pärlugglan som vissa år är invasionsfågel och flyttar i stor utsträckning ut ur landet beroende på främst sorkbrist. Men en del individer stannar dock kvar och det tycks då vara de högst rankade äldre hanarna som inte gärna överger sitt revir utan väljer att stanna kvar. De har dessutom större förmåga att kunna utnyttja de knappa näringstillgångar som ändå finns och sannolikheten för överlevnad är för dessa mer erfarna fåglar hög. De pärlugglor som invaderar är således främst unga fåglar och honor. Detta medför att pärlugglan som har placerats i grupp 2, vissa år befinner sig i grupp 1.

Det finns fler exempel på invasionsarter som är svåra att placera i en speciell grupp, ett är de hamstrande fåglarna som när vinterfödan inte finns att tillgå i tillräcklig utsträckning väljer att utvandra. Nötkräkan är beroende av hasselnötter och mindre Korsnäbben av granfrö och när dessa resurser slår fel flyttar flertalet av fåglarna.

Kajan kan vissa milda vintrar övervintra i ganska stort antal, främst i närheten av bebyggelse och i södra kommundelen. De flesta flyttar annars normala vintrar och kommer åter tidigt, redan i februari och då som en av de första vandringsflyttare och en tredje grupp är åkta flyttfåglar, detta i sin tur beroende på kön eller ålder.

GRUPP 1 ; Huvudsakligen häckande stannfågel. Summa 43 arter.

Järpe	Vitryggig hackspett	Skata
Örre	Mindre hackspett*	Notkråka*
Tjäder	Tretåig hackspett	Kråka
Rapphöna	Strömstare	Korp
Fasan	Kungsfågel	Gråspurv
Tamduva	Stjärtnes	Pilfink
Turkduva	Entita	Grönfink
Berguv	Tallita	Steglits
Sparvuggla*	Tofsmes	Mindre korsnabb*
Kattuggla	Svartmes	Större korsnabb
Slaguggla	Blåmes*	Domherre
Gråspett	Talgöxe	Stenkäck
Grönköling	Nötvråka	Gulspurv
Spillkråka*	Trädrypare	
Större hackspett*	Nötskrika*	

* Arter där vissa är invasionsartade flyttningsrörelser kan äga rum.
Kungsfågeln är både stann- och flyttfågel varje år, det är främst unga fåglar som flyttar.

GRUPP 2 ; Häckfågel som kan övervintra i större eller mindre omfattning.
Summa 11 arter.

Sångsvan	Sparvhök	Kungsfiskare
Kanadagås	Gråtrut	Kaja
Gråsaud	Hornuggla	Grönsiska
Duvhök	Päruggla	

Sångsvanen övervintrar med enstaka ex allt eftersom tillgången på öppet vatten inom hela häckningsområdet. Största ansamlingarna ses i Sjömosjön, 24.12 1984 sågs 360 ex och 20.12 1986 sågs 140 ex. Gräsanden övervintrar årligen i Lindessjöarna med 100-200 ex och lika många kanske finns årligen i Arbogaåns södra del i kommunen men åtskilliga flyttar söderut.

En stor del av sparvhökarna flyttar till Västeuropas och resten är stannfåglar. Kungsfiskaren befinns sig hos oss på gränsen av sitt utbredningsområde. Flera hårda vintrar i följd är förödande för beståndet. Tre vinterobservationer finns; 1 ex Oppboga 1952, 1 ex Lindesberg 1976 och 1 ex Storå 1980.

GRUPP 3 ; Fåglar som kan övervintra och normalt inte häckar här. Summa 11 arter.

Havsörn	Hökuggla	Varfågel
Kungsörn	Lappuggla	Gråsiska
Jaktfalk	Sidensvans	Snösiska
Fjälluggla	Råka	

Kungsörnen övervintrar regelbundet i kommunen och det är främst unga fåglar. Flera säkra vinterrevir finns, dels i trakten av Våringen-Sjömosjön-Österhammar, inom Grimsöområdet, i trakterna av Hammarbacken samt i Klottenområdet. Jaktfalk. Ett fynd finns; 1 ex Braxnäs, Sörmoggen februari 1986.

Fjälluggla. 1 ex Nyckelby öster om Fellingsbro 7.1.1987 är senaste fyndet. Hökuggla ses så gott som varje vinter med något ex. Kan vissa år uppträda som invasionsfågel och ingen har väl glömt den otroliga mängden hökugglor som fanns i våra trakter vintern 1983/1984. Två fynd av lappuggla finns vintertid och mycket märkligt är att båda är gjorda på exakt samma plats och vid samma tidpunkt. Lappugglan sågs vid Lofallet, Fimåker 25.2.1986 och 21-23.2.1987. Gråsiskan uppvisar stora fluktuationer i sin vinterförekomst och uppträder vissa år i stora mängder för att nästa år vara så gott som borta från kommunen. Jämför grönsiskan. De år som gråsiskan uppträder invasionsartat är sannolikheten störst att kunna observera någon snösiska i flockarna. Senast detta begav sig var 1986, då flera snösiskefynd gjordes.

Teckning:
Sven Larsson

Bergand. Fyra honor i Sjömosjön i december 1984, är enda vinterfyndet.

GRUPP 4 ; Vinterobservationer eller övervintringsförnöck av häckande eller ej häckande fåglar som normalt flyttar. Summa 40 arter.

Smådopping	Knipa	Gårdsmyg
Häger	Salskrake	Rödhake
Knölsvan	Storskrake	Koltrast
Sädgås	Blå kärrhök	Björkträst
Blåsgås	Ormråk	Svarthätta
Grågås	Fjällvråk	Vinterhämpling
Vitkindad gås	Tornfalk	Stare
Blåsand	Stenfalk	Bofink
Brunand	Sothöna	Bergfink
Vigg	Tofsvipa	Tallbit
Bergand	Morkulla	Snösparv
Alfågel	Dvärgmå	Såvsparv
Sjörre	Skrattmå	
Svärta	Fiskmå	

I följande lista från grupp 4 är de flesta rapporterna från den senaste tioårsperioden. Samtliga fynd redovisas när som mest fem observationer föreligger.

Smådopping. Under 1980-talet finns ett fynd från Bottån i centrala Lindesberg den 23.12 1986. Häger. Under perioden 1976-1985 finns sex fynd, samtliga i första delen av vintern och alla i trakten av Frövi-Fellingsbro.

Knölsvan. De flesta övervintringsförnöck görs vid Sjömosjön med omnejd, få tycks dock lyckas. Har observerats varje år från 1984 utom den mycket kalla vintern 1986-1987. **Sädgås.** Två fynd finns och båda från Sjömosjön; 1 ex 1-2.12 1984 och 1 ex 2.12 1986. **Blåsgås.** 5 ex Sjömosjön 1-16.12 1984 är enda fyndet. **Grågås.** Ett fynd finns från Sjömosjön 22.12 1984. Grågåsen flyttar normalt under oktober till västra och sydvästra Europa. Vitkindad gås. Två tidiga decemberfynd finns från Sjömosjön nämligen 1 ex 2.12 1966 och 1 ex 1-9.12 1984. **Blåsand.** Från Sjömosjön finns de enda observationerna, 1-5 ex 9-22.12 1984 och 1 hane 2.12 1986. Normalt ses de sista rastande blåsanderna i november. **Brunand.** 1 hane sågs i Sjömosjön 15-21.12 1984 är enda fyndet av denna art som dock kan övervintra på våra breddgrader. **Vigg.** Från Storströmmen i Arbogaån och Sjömosjön finns observationer åren 1984, 1986 och 1987 med enstaka ex, som mest sågs 6 ex i Sjömosjön i december 1984. Inga februarifynd. **Bergand.** Enda observationen är 4 honor i Sjömosjön 24.12 1984. Berganden övervintrar i stort antal i södra Östersjön. **Alfågel.** 1 ex Sjömosjön 6.12 1982. Övervintrar i stora flockar i Östersjön. **Sjörre.** 100 ex sågs rasta i Råsvalen 5.12 1986. Normalt flyttar sjörren förbi oss i månadskeftet oktober-november, denna höst kom dock kylan ovanligt sent i norrland vilket kan förklara denna sena observation.

Svärta. Ett vinterfynd finns från Sjömosjön 6.12 1964. Övervintrar främst i vattnen runt Danmark och bara i mindre omfattning i Östersjön.

Knipa. Även om knipor ses så gott som årligen under vintern och ibland i större flockar flyttar merparten. Våra observationer inkränker sig till den allra sydligaste kommunalen och främst då Storströmmen och Sjömosjön. **Salskrake.** Totalt finns sju fynd från Storströmmen, Arbogaån och Sjömosjön. Första observationen gjordes i Storströmmen 4.2 1962, därefter har salskraken setts 1967, 1984, 1985 och 1988 de flesta i januari, så gott som alla har varit honor. **Storskrake.** Enstaka övervintringsförnöck görs så gott som årligen av enstaka fåglar.

Blå kärrhök. Fem decemberfynd finns; 1 hona Sjömosjön 5.12 1982, 1 hane Ervallaängarna 14.12 1984, 1 hane Österhammarsjön 4.12 1986 och troligen samma ex vid Nässet, Finnåkerssjön 6.12 1986, 1 hane Stackernud, Lindesberg 21.12 1987. Dessutom finns ett fynd från Multasjön 3.2 1988. De två sista fynden får väl tillskrivas den milda vintern i kombination med god sorktillgång. **Ormråk.** År sedan 1977 observerad sex vintrar t.o.m. 1988. De flesta är dock december och ingen egentlig övervintring är ännu inte känd. **Fjällvråk.** Övervintringsförnöck har gjorts 1984-1985 och 1987-1988. **Tornfalk.** 1 ex Gammelbo 25.1 1981 är enda vinterfyndet. Tornfalken är i våra trakter mycket sällsynt övervintrare medan den i södra Sverige övervintrar varje år. **Stenfalk.** Ett fynd finns från Gammelbo 19.12 1978.

Sothöna. 1 ex Frövifors 3.12 1977, 1 ex Sverkestaån, Rockhammar 26.2 1978 och 1 ex Arbogaån, Västvalle 3.1 1986 är de kända fynden. Sothönan drabbas negativt av hårda vintrar i Västeuropa där de flesta övervintrar och bestånden kan därför variera mycket vad gäller våra häckande sothöns. **Tofsvipa.** 1 ex hittades död på Råsvalens is i februari 1981, detta fynd bedöms vara ett tidigt vårfynd. **Morkulla.** 2 ex Bäcktorp, Finnåker 15.12 1985. Normalt flyttar morkullorna i oktober-november men milda vintrar kan dock övervintring ske i södra Sverige.

Skrattmå. 1 ex St Lindessjön 1-15.1 1983 är enda fyndet. I augusti flyttar de flesta skrattmåarna från våra trakter, det viktigaste övervintringsområdet är Västeuropas kuster. **Dvärgmå.** 1 ad i vinterdräkt St Lindessjön 30.1 1988. Enstaka vinterobservationer är kända från så gott som samtliga kustländskap i södra och mellersta Sverige dock finns enstaka inlandsfynd vintertid i landet, från Dalarna i januari 1969 då ett dött ex hittades (SOF 1978) och 3 ex Kvicksund, Västerås 29.12 1982 är de enda kända från våra breddgrader.

Fiskmåsa. Sedan 1984 finns tre fynd; 4 ex Frötuna 9.12 1984, 1 ex Lön 11.12 1984 och 1 ex St Lindessjön 30.1 1988. Fiskmåsen är mycket sällsynt överhuvudtaget i mellansverige vintertid, övervintrar i Nordsjön och övriga Västeuropa.

Gärdsmyg. Endast en vinterobservation finns på senare år nämligen 1 ex Ringaby vid Arbogaån 12.1 1985. Övervintrar huvudsakligen i Centraleuropa där kalla vintrar kan decimera arten kraftigt. Rödhake. Ett fynd finns, 1 ex Frövi 6.1 1977. Några få rödhakar kan övervintra i Skåne men flertalet flyttar till sydvästra Europa och Nordafrika. Koltrast. Övervintringsförsök görs varje år av enstaka fåglar men det är osäkert hur många som lyckas. Björktrast. Gör liksom koltrasten varje år övervintringsförsök, men i ett större antal. Stora flockar kan ses i december dra omkring men de försvinner i allmänhet kring årsskiftet och därefter uppträder björktrasten i enstaka exemplar jämt spritt över kommunen i anslutning till bebyggelse.

Svarthätta. 1 ex villaområde Lindesberg februari 1975, 1 ex Lindesberg 27.12 1984, 1 ex Frövi december 1977 och 1 ex Grimsö januari 1988.

Fynden har i allmänhet gjorts vid fågelbord och som synes under hela vintern.

Vinterhämling. Det är inte ovanligt att vinterhämlingar övervintrar i Mellansverige och då ofta på snöfria soptippar eller liknande. Hos oss finns dock

endast en vinterobservation; 35 ex Västvalla 5.12 1987. Stare. En över-

vintring och två vinterobservationer finns. 1 ex övervintrade i Fellingsbro vintern 1983-1984, därefter finns två januariobservationer från Lindesberg, 1 ex januari 1986 och 1 ex 7.1 1988. Bergfink, Bofink. Båda arterna

gör övervintringsförsök varje år och enstaka lyckas också årligen, de uppehåller sig ofta kring fågelborden. Tallbit. Tallbiten är normalt en stannfågel och rör sig bara lokalt inom utbredningsområdet i norr, kan dock vissa

år uppträda invasionsartat i södra Sverige. Senast detta begav sig var vintern 1976-1977 då man även i vår kommun såg åtskilliga tallbitar. Snösparv.

Ingen övervintring är känd, men flera observationer finns, främst i december. Sävspary. Sedan 1984 observerad så gott som varje vinter i december och i

januari. Samtliga fynd är från södra kommundelen med tonvikten på Sjömosjön.

Litteratur: Andersson M, Malmstigen J-E. Fåglar i Lindesbergs kommun 1984-1987. Frövi Fågelklubb, meddelande nr 1,2,4 och 5.

---- Vinterfågelinventering i Lindesbergs kommun. Pandion 2:3.

---- Januariinventeringen 1985,1986,1987. Pandion 1:1,2:1,3:1.

SOF. 1978. Sveriges fåglar. Stockholm.

Staav R, Fransson T. Nordens fåglar. Stockholm 1987.